

/Carles Gorini/

////////////////////

Les closes de l'Alt Empordà

Al paratge dels Aiguamolls de l'Empordà, els visitants es concentren al voltant del centre d'interpretació del Parc i de la zona de reserva integral de les Llaunes. Aquesta zona és, però, només una part de les riqueses que amaga el Parc. També hi ha les closes, un paisatge característic, gairebé únic, que ha estat estudiat en una tesi doctoral de la Universitat de Girona.

Les closes són una anècdota en el paisatge català. Un petit fet, més o menys curiós, que avui no sobrepassa el centenar d'hectàrees en els límits del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà. Comparteix algunes característiques amb les enclosures angleses o franceses, tan comunes en aquells països. De tota manera, les closes empordaneses presenten un seguit de diferències que en demanaven un estudi acurat. Una tesi doctoral de la Universitat de Girona, dirigida per Anna Ribas, n'ha revelat la dimensió paisatgística, social i econòmica. El seu autor, Albert Llausàs, professor de Sistemes d'informació geogràfica, explica que a diferència de les que sovintegen en altres països, promogudes per poder suportar el creixement de la cabanya de bestiar, aquí les closes van respondre a la necessitat de drenar un paisatge lacustre per dedicar-lo a la pastura, l'única solució possible per la salinitat dels sòls.

En defensa d'una ecologia social

Llausàs adverteix, de bon principi, que en el seu treball els aspectes naturals hi surten poc. No és, tampoc, un itinerari pintoresc. La voluntat de l'autor ha estat donar una visió antròpica, és a dir, la que té relació amb l'acció de l'home, amb la gestió que n'ha fet fins ara i la que pot fer en el futur, perquè «el paisatge de les closes de l'Empordà es mantindrà com a tal i conservarà la seva complexitat en tant que els diferents grups socials implicats en la seva gestió en reconeguin els valors i apreïin aquesta complexitat». La que proposa Llausàs és una visió, sobretot, acostada a uns paisatges europeus fortament antropitzats que demanen la inclusió dels factors socials. És per aquest motiu que ha entrevistat els actors del territori. Els resultats aportats per les enquestes són un element clau per a la recerca i constitueixen un cos de coneixement que ha recollit una part del patrimoni cultural present a les closes, com és la

■ Vista d'Empuriabrava i Santa Margarita des dels aiguamolls.
Foto: Albert Llausàs.

La voluntat de l'autor ha estat donar una visió antròpica, és a dir, la que té relació amb l'acció de l'home, amb la gestió que n'ha fet fins ara i la que pot fer en el futur.

Foto: Albert Llausàs.

Les interrelacions que ha descobert Llausàs posen de manifest que la doble funció dels marges de closa, per drenar les aigües i per tancar el bestiar dins la parcel·la, contribuïa a disminuir la pressió antròpica.

descripció de les tasques pròpies de l'activitat agrària des dels anys cinquanta del segle XX fins a l'actualitat. El problema que planteja la correlació entre les dades de tipus físic i les de tipus social ha estat resolta amb l'ús d'una metodologia que l'investigador defineix com «gens ortodoxa». En primer lloc, s'han seleccionat tres moments històrics, els anys 1957, 1970 i 2001, que coincideixen amb la data de la primera fotografia aèria (vol americà de 1957), el de màxima extensió de les closes (1970) i el de mínima extensió, l'actual. Després, s'han cercat les relacions entre els dos tipus de variables, les de tipus físic i les de tipus social. Els resultats evidencien que cadascuna de les dates estudiades disposa d'un paisatge de closes sensiblement diferent al dels altres moments històrics.

Mig segle d'evolució de les closes

S'ha constatat que, cap a l'any 1957, la realització d'una activitat ramadera a les closes, amb la pastura dels prats, està associada a un paisatge de major complexitat i, alhora, de menor fragmentació. L'existència d'un model basat en el cultiu cerealístic de terrenys en propietat també mostra un gran impacte sobre el paisatge, que té efectes negatius sobre la complexitat expressada. Arribats a l'any 1970, el model és unidimensional perquè «tant el paisatge com la gestió que se'n feia era molt similar en totes les parcel·les». Les interrelacions que ha descobert Llausàs posen de manifest que la doble funció dels marges de closa, per drenar les aigües i per tancar el bestiar dins la parcel·la,

Albert Llausàs: “està consensuat per part de tothom que l’objectiu en aquests paisatges, que tenen provats valors ambientals, culturals i socials, és preservar-los.”

La difusió que se’n fa des del Parc, les jornades d’estudi que s’han dut a terme des de la Universitat, la tesi que motiva aquest article, són accions que han fet créixer la sensibilitat social pel paisatge de les closes.

contribuïa a disminuir la pressió antròpica. Aquest aspecte va tenir com a conseqüència l’existència d’uns hàbitats de gran qualitat per a la biodiversitat i, probablement, «també un paisatge de gran integritat des del punt de vista estètic», afegeix. L’investigador ha observat que l’any 2001 es recupera la combinació de parcel·les dedicades a la pastura i el conreu. El paisatge social en aquesta data resulta d’allò més heterogeni, perquè hi conviuen les explotacions familiars de característiques similars a les d’anys anteriors amb les explotacions guiades amb criteris empresarials, a les quals cal afegir la presència d’una entitat pública com és el Parc Natural dels Aiguamolls de l’Empordà. De les explotacions agrícoles que persisteixen, algunes s’han transformat en conreus de blat de moro o blat a conseqüència d’una política europea que els ha subvencionat, tot i que els sòls salins de les closes no hi són aptes. En altres casos han estat o bé abandonades o bé conservades per l’administració del Parc, que les té en usdefruit o propietat. Pel que fa al futur, Llausàs és del parer que «hi ha senyals positius que compensen la inèrcia històrica que fins ara n’afavoria la desaparició».

Prendre partit

Les conclusions, conservacionistes, plantegen el problema de la relació de l’investigador amb el seu objecte d’estudi. Llausàs no se n’amaga: «m’ho he plantejat i la veritat és que tampoc m’hi he resistit». Defensa la seva posició perquè l’estudi vol fer propostes de gestió i aquestes propostes han de respondre a algun objectiu. «Penso —aclareix— que està consensuat per part de tothom que l’objectiu en aquests paisatges, que tenen provats valors ambientals, culturals i socials, és preservar-los.» És per això que les propostes de gestió van en el sentit de mantenir el que hi ha i de trobar els mecanismes per estabilitzar-los i, si pot ser, enfortir-los i recuperar-los. Una de les ambicions del treball ha estat

■ Albert Llausàs.

intentar orientar una política de suport a les closes, a partir d’unes bones pràctiques, perquè mantinguin un patrimoni hidràulic que els proporciona l’autèntica funció. En l’horitzó hi ha la voluntat de valoritzar els espais per tal de disminuir-ne la dependència de les polítiques subvencionadores de l’Administració. La difusió que se’n fa des del Parc, les jornades d’estudi que s’han dut a terme des de la Universitat, la tesi que motiva aquest article, són accions que han fet créixer la sensibilitat social pel paisatge de les closes. Unes coses i les altres han fet que es desprengui una consciència positiva del valor que tenen i que, fins i tot aquells que les han transformades en favor de la intensificació agrícola percebin que l’aprofitament tradicional, mitjançant tecnologies i estratègies de màrqueting modernes, és l’única via de futur.

L’estudi ha observat que les activitats que no estaven únicament subjectes a subvencions obtenien millors rendiments de connectivitat, perquè no es destruïen els marges arbrats. La garantia de futur de les closes passa per dignificar i fer rendible l’activitat agrícola tradicional fugint de convertir aquest paisatge en un itinerari pintoresc.

Des de les Closes, II

Recorda sempre aquesta claror
de la tarda—assuavida
pel trenat dels xiprers i dels llorers flairosos—
com la veus, ja enyorant-la, darrere els finestrals.

Recorda sempre aquesta claror
gràvida d'ocells quasi tots invisibles
fora d'una cardina que es gronxa
a la branca més alta del més alt xiprer.

Així la tarda del cor, abans resplendent,
és entelada d'ombres allargades
i d'aquest gris que em crida
el nom més estimat.
I també els ocells que em cantaven a dintre
s'encauen, errívols, i només
molt de tant en tant
un s'escapa, s'eleva del llac del silenci
i assaja una cançó des de la branca arrelada
en la llum de la fonda amorosa memòria.

Aiguamolls 1985

No han destruït aquest recer vivent
que ja de lluny enyoren tantes ales.
Aquí retroba l'aigua nodridora
i els verds amagatalls i l'ocell del nord.
Àlics rosats, amics collverds, torneu,
torneu, xic corriol i fredeluga,
princesa acolorida de l'hivern.
Murs de ciment i ferro han reculat
davant dels nius tots bategants de vida.
Com un somriure clar, repòs d'ocells
cansats del vol, a frec de les onades
i el sol que hi riu, i escates d'or i argent.
Hem aturat la mort en llarg combat
—una treva signada amb aire i ales.

Poemes extrets de *Poesia completa* (Editorial Vitel·la, 2009).
Maria Àngels Anglada (Vic 1930-Figueres 1999)
és una de les principals escriptores en llengua catalana del segle
XX. Va ser membre del Consell Social de la UdG.

